

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kogukonnaharidus ja huvitegevus

Grete Poopuu

**PRAKTILINE VÄÄRTUSKASVATUSE TÖÖRAAMAT
KLASSIJUHATAJALE**

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Agda Grahv, MA, pedagoogika õpetaja

Viljandi 2024

Resüme

Praktiline väärtuskasvatuse tööraamat klassijuhatajale

Minu loov-praktilise lõputöö eesmärgiks oli koostada iseloomukasvatusele tuginev praktiline väärtuskasvatuse tööraamat, et tõsta klassijuhatajate teadlikkust enda kui väärtuskasvataja rollist ning suunata neid analüüsima enda rolli selles. Inspiratsiooni selleks sain oma seminaritöö (Poopuu, 2023) raames, kus selgus, et väärtuskasvatuse teemalisi materjale klassijuhatajatöö toetamiseks on vähe. Sellest tulenevalt on minu töö puhul tegemist arendusuurimusega, mille käigus lõin metoodilise vahendi ehk tööraamatu, milles tuginen Marvin W. Berkowitzi käsitlusele iseloomukasvatusest. Tööraamatu testimisse kaasasin viiest klassijuhatajast koosneva ekspertgrupi, kellega viisin tagasiside saamiseks peale testperioodi läbi ekspertintervjuud. Saadud andmete põhjal tegin tööraamatusse mõned muudatused. Valminud tööraamatu lõplik versioon on esitatud eraldi failina koos lõputööga.

Võtmesõnad: klassijuhataja, väärtuskasvatus, iseloomukasvatus

Abstract

Practical Value Education Workbook for Class Teachers

The aim of this creative-practical final thesis was to create a practical value education workbook based on character education to increase class teachers' awareness of themselves as character educators and to direct them to analyze their role in it. Inspiration for this was found from writing my seminary paper (Poopuu, 2023) in which I found that supportive value education materials for class teachers are very few. According to that, my thesis is a design research within which I created a methodical material - a workbook, which is based on Marvin W. Berkowitz's approach on character education. Into the testing of my workbook I involved an expert group of five class teachers, with whom I held expert interviews in order to gather feedback. Based on the data gathered I made some changes in the workbook. The final version of my workbook is added as a separate file along with my paper.

Keywords: class teacher, value education, character education

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	4
1. Väärtuskasvatus.....	5
1.1. Väärtuskasvatuse mõiste ja seos haridusega.....	5
1.2. Väärtuskasvatuslikud lähenemised ja iseloomukasvatus.....	6
1.3. Klassijuhataja kui väärtuskasvataja.....	7
2. Arendusuuringu meetodika.....	9
2.1. Arendusprotsessi kavandamine.....	10
2.2. Rakenduse arendusprotsess.....	11
2.3. Hindamine.....	13
2.3.1. Andmete analüüs.....	14
2.4. Järeldused ja üldistused.....	17
3. Refleksioon.....	20
KASUTATUD KIRJANDUS.....	25

SISSEJUHATUS

Põhikooliealisel õpilasel on kooli õpetajas- ja töötajaskonnast tihtipeale kõige lähedasem suhe oma klassijuhatajaga, kellel on sellest tulenevalt ka palju vastutusrikkaid ülesandeid. Klassijuhataja tegevus mõjutab eeskuju andes suurel määral klassi ja selles õppivate noorte toimimist koolis, aga ka edaspidises elus. Klassijuhataja on oma klassi õpilaste jaoks nõustaja ja tugiisik, nende muredele lahenduste leidja ja nende osav ning kannatlik ärakuulaja, spetsialist kooli ja kodu koostöös ja oma klassi huvijuhtki. Lisaks teab ta väga täpselt oma klassi õpilaste omavahelisi suhteid ja klassi grupidünaamikat, õpilaste huve ja ka tervislikke seisundeid. Klassijuhataja on oma klassi ja selles olevate õpilaste tundmises täielik ekspert (Klassijuhataja eneseanalüüsimudel, 2022). Seda tehes on tema ise õpilastele mõjusaks eeskujuks, kellest õpilased oma väärtussüsteemi tähelepanekuid teevad. Üldpädevuste uuringu tulemustest on teada, et 7.– 9. klassi õpilastel ei ole väärtussüsteem veel välja kujunenud (Tulviste & Tamm, 2015). See tähendab seda, et põhikooliastmes on olulisel kohal teadlikult toetada õpilaste väärtuste kujunemist ja seda klassijuhataja oma tööga teebki.

Minu seminaritöö raames selgus, et klassijuhatajatöös ei ole piisavalt abistavaid materjale, mis klassijuhataja kui väärtuskasvataja rolli käsitleksid. Sellest tekkis ka idee lõputöö raames luua praktiline väärtuskasvatuse tööraamat klassijuhatajatele, mis tooks klassijuhatajaid rohkem mõtlema väärtuskasvatusele ning suunama neid analüüsima enda kui väärtuskasvataja rolli. Sellest tulenevalt on minu lõputöö puhul tegu loov-praktilise arendusuuringusega, mille **eesmärgiks oli koostada iseloomukasvatusele tuginev praktiline väärtuskasvatuse tööraamat, et tõsta klassijuhatajate teadlikkust enda kui väärtuskasvataja rollist ning suunata neid analüüsima enda rolli selles.**

Minu loov-praktiline lõputöö Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia kogukonnahariduse ja huvitegevuse erialal koosneb teoreetilisest osast ja viiest arendusuuringu peatükist. Teoreetilisest osast tutvustan väärtuskasvatust ja minu töö fookuses olevat iseloomukasvatust. Arendusuuringu peatükkides kirjeldan tööraamatu kui meetoodilise vahendi koostamise protsessi ja ajakava, ekspertgrupi kaasamist testimisse ning tutvustan ekspertintervjuudest saadud tulemusi, analüüsin neid ja sõnastan järeldused. Minu töö lõpetab Gibbs'i refleksiooniringile (1988) tuginev refleksioon. Valminud tööraamatu lõplik versioon on esitatud eraldi failina koos lõputööga, lisades on tööraamatu esikaas (Lisa 1) ning sisukord (Lisa 2).

1. Väärtuskasvatus

Väärtuskasvatus on iga noortega töötava inimese töö lahutamatuks osaks. Koolikeskkonnas on väärtuskasvatatakse kõik koolitöötajad, olles oma tegevusega eeskujuks õpilastele. Selles peatükis annan ülevaate väärtuskasvatuse mõistest, toon välja selle seosed haridusega, kirjeldan Berkowitzi käsitlust iseloomukasvatusest ning kirjeldan klassijuhataja kui väärtuskasvataja rolli.

1.1. Väärtuskasvatuse mõiste ja seos haridusega

Eesti Keele Instituudi Haridussõnastik defineerib väärtuskasvatuse kui (*kitsamas tähenduses*) *protsessi, mille käigus sisendamise, selitamise, arutluse ja refleksiooni abil kujundatakse sihipäraselt kellegi väärtushoiakuid; (laiemas tähenduses) inimese väärtushinnangute, hoiakute ja iseloomu kujunemist tema keskkonna mõjul* (Haridussõnastik, s.a). Oma lõputões võtan ma fookusesse just väärtuskasvatuse kitsama tähenduse, millel on rõhk asetatud protsessile, mille raames toimub väärtushoiakute kujundamine. Sellel on otsene ja selge seos klassijuhatajatööga, mille erinevad aspektid ja ülesanded tõepoolest võimaldavad sihipäraselt ja strateegiliselt kujundada õpilaste väärtushoiakuid õppe- ja kasvatustöö raames. Eesti haridusmaastikul on väärtuskasvatus ja väärtushoiakud aina enam kõneainet pakkuvaks temaks. Väärtushoiakute ja -hinnangute kujundamine on Põhikooli Riiklikus Õppekavas (edaspidi PRÕK) põhihariduse üheks alusväärtuseks ja *isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostöömise aluseks*. (PRÕK, 2024). Riiklikus õppekavas välja toodud alusväärtusteks on üldinimlikud ja ühiskondlikud väärtused nagu näiteks ausus, hoolivus, õiglus, inimväarikus, sallivus, solidaarsus, vabadus, vastutustundlikkus ja muugi (PRÕK, 2024). Õppetööülesete üldpädevuste nimekirjas on kaheksa õpilastes kujundatavat üldpädevust, esimesena neist on välja toodud just kultuuri- ja väärtuspädevus (PRÕK, 2024). Ehkki väärtuspädevus ja väärtuskasvatus on sarnased mõisted, on sisult ja funktsioonilt tegu erinevate nähtustega. Nii nagu eelnevalt öeldud, on väärtuskasvatases rõhk ja fookus protsessidel, mille käigus toimub õpilaste väärtuste kujunemine. Väärtuspädevus on selle protsessi eesmärgiks ja tulemuseks. Seega on korrektne öelda, et õppe- ja kasvatustööülesete väärtuskasvatuse eesmärgiks on väärtuspädev inimene.

Väärtushoiakute sihipärane kujundamine ehk väärtuskasvatus on põhikooliastmes eriti olulise ja määrava tähtsusega. Üldpädevuste uuringu tulemused kinnitavad, et põhikooliealiste

ehk teismeliste väärtussüsteem ei ole veel kinnistunud. Teismeeas on seega veel võimalus noore väärtuste kujunemist suunata ja toetada. (Schihalejev, 2011)

Väärtustest ja kasvatustööst koolikeskkonnas on omal ajal palju kirjutanud kooliuuendaja Johannes Käis. Tema käsitlused pärinevad küll eelmisest sajandist ja selle ajaga on toimunud palju muudatusi nii haridusmaastikul kui ka maailmas, aga taas on just tema põhimõtted aktuaalseks saamas. Ilmselt ei osanud Käis oma kirjatöid luues ettegi kujutada tänapäevaseid digiajastu eripärasid või teaduse saavutusi, globaliseerumist või mitmekultuurilist ühiskonda, milles on olulisel kohal toimetulek kiiresti muutuva ja ettearvamatu maailmaga. Just selle kõige taustal ongi aga taas kõneainet ja arusaamist kogumas paljud tema 1944. aastal kirja pandud pedagoogika- ja kasvatusteemad. Neist tähelepanuväärseim on tema arusaam haridusest kui tervikust, mis kasvatab ja harib õpilast mitmekülgelt ja lähtudes temast endast. Käisi sõnul on oluline, et õpetus- ja kasvatustöö käiksid käsikäes ning et need oleksid mitmekülgsed. Õpetustöö eesmärgiks ei pidanud Käis seega vaid eeskujulikke ja põhjalikke teadmisi, vaid ka inimest ennast, tema häid loomuomadusi ning kujunemist täisväärtuslikuks ühiskonna liikmeks. Õppe- ja kasvatustöö pidi Käisi käsitluse kohaselt olema aktiveeriv ja innustav, toetades ka õpilase tundeelu ja iseloomu kujunemist. Seega on õppetöö Käisi kohaselt viis jõudmaks mitte ainult heade teadmiseni, vaid ka heade loomuomadustega ja eneseteadliku inimeseni ning seda pidas Käis täisväärtusliku elu võtmeks. (Käis, 2018)

Tulles aga tagasi tänapäeva, on kiiresti muutuv, ettearvamatus ja globaalselt võrgustunud maailmas toimetulekuks just väärtused kriitilisel kohal. Ühiskonnas aset leidvad nähtused - kriisid, kasvav sõjaoht, pandeemiad, migratsioon - panevad inimeste vaimse tervise, heaolu ja toimetulekuoskused pidevalt proovile (Eesti Inimarengu Aruanne, 2023). Globaalsetes kriisides määravad aga just väärtused selle, kuidas neis olukordades toime tulla ja käitutakse. Maailmas toimuv mängib ühtlasi olulist rolli ka noorte väärtuste süsteemis, kuna mõjutab suuresti selle kujunemist. Seega on pidevalt muutuv maailmas vajadus teadliku väärtuskasvatuse järele aina kasvavas trendis, kuna see toetab selles toimetulekuks vajalikke oskusi.

1.2. Väärtuskasvatuslikud lähenemised ja iseloomukasvatus

Väärtuskasvatases tuuakse välja kolm peamist lähenemist – ratsionalistlik kõlbluskasvatus, iseloomukasvatus ning integreeriv eetiline kasvatus (Parder & Hirsnik, 2020). Oma lõputöös ja selle raames loodud tööraamatus tuginen iseloomukasvatusele, kuna

leian sellel kõige enam seoseid olevat klassijuhatajatöoga. Iseloomukasvatust on põhjalikult analüüsinud haridusteoreetik Marvin W. Berkowitz, kes ütleb, et iseloomukasvatuse puhul on kõige olulisem roll häid loomuomadusi soosival ja nende avaldumist toetaval keskkonnal ja sellel, millised on eeskujud selles keskkonnas. Eeskujudeks koolikeskkonnas on peamiselt last ümbritsevad täiskasvanud - õpetajad, koolitöötajad, lapsevanemad - aga ka teised õpilased. Eeskujuks olemisel on tähtsaks inimese enda käitumine ja tegevused, sealjuures ka valikud, aga ka see, kuidas suheldakse lapse juuresolekul teiste inimestega. Efektiivseks iseloomukasvatuseks ja selleks, et väärtuskasvatus oleks õpilaste jaoks tähenduslik, peab koolikeskkond olema õpilaste sisemist motivatsiooni toetav. Õpikeskkond ja tegevused peavad Berkowitzi sõnul seega olema enesemääratlusteooriast lähtuvalt autonoomiat, seotust ja kompetentsust toetavad. Lisaks on oluline ka see, et õppe- ja kasvatustegevused oleksid õpilaste jaoks aktuaalsed, piisavat pingutust ja väljakutset nõudvad ning nende jaoks huvitavad. Olulisel kohal seejuures on ka täiskasvanu toetus, positiivne tagasiside ja märkamine, mis on ühtlasi ka iseloomukasvatuseks vajaliku usaldusliku suhte eelduseks. Positiivsed peavad lapse suhted koolikeskkonnas olema nii täiskasvanute, aga ka teiste lastega. See loob turvalise ja soosiva sotsiaalse keskkonna. Iseloomukasvatuses on seega tugev fookus suunatud ka suhetele - need peavad olema heatahtlikud, toetavad, ausad ja avatud, austavad ning kindlasti ka stabiilsed. Sellises keskkonnas on tunnistajaks ja kogeb laps esmalt häid loomuomadusi teda ümbritsevate inimeste (koolikeskkonnas eelkõige õpetajate) poolt, mis omakorda loob eeldused ja võimalused ning motiveerib lapsel ka ise häid loomuomadusi praktiseerida ja avaldada. Õpetaja oma tegevustega kannab eeskujuks olemisel iseloomukasvatava ehk teisisõnu väärtuskasvatava rolli, aga ka selle vastutust. Tema eeskujulik ja Aristotelese järgi vooruslik käitumine peab saama (ja tahes-tahtmata saabki) kõikidele õpilastele eeskujuks. Berkowitz rõhutab seda, et õpetaja kõige mõjuvõimsamaks tööriistaks seejuures ongi tema ise. Efektiivne iseloomukasvatus algab õpetaja peeglist ning esimene samm teadlikuks iseloomukasvatajaks saamisel on just kriitiliselt peeglist vaatamine ehk enda käitumise ja tegemiste selles rollis analüüsimine. (Berkowitz, 2021)

1.3. Klassijuhataja kui väärtuskasvatava

Iga õpetaja – klassi- või aineõpetaja, pikapäevarühma õpetaja, abiõpetaja või minu töö fookuses olev klassijuhataja – kujundab oma õpilastes rohkem või vähem teadlikult erinevaid väärtuseid, ehk on väärtuskasvatava (Schihalejev, 2011). Nagu eelmises peatükis juba öeldud sai, on iga õpetaja kõige mõjukamaks tööriistaks väärtuskasvatuses tema ise, olles õpilastele

eeskujuks. Eeskujuks on õpetaja ka töömeetodite valiku, hindamise ja muugagi, mis õpetajatöö osaks on (Haridus- ja Teadusministeerium, 2019). Töös ühe konkreetse klassi ja selles olevate õpilastega saavutab aga just klassijuhataja oma klassi õpilastega teistest õpetajatest lähedasema kontakti ning õpib nende individuaalseid omadusi – huvid, oskused, teadmised, aga ka tervislik seisund, peresuhted jms – teistest õpetajatest paremini ja sügavuti tundma. Niisamuti õpivad õpilased teistest õpetajatest reeglina paremini tundma just oma klassijuhatajat. Seeläbi on klassijuhataja tööülesandeid täites oma käitumise, väärtushinnangute, hoiakute ja muugi tegevusega oma klassi õpilastele eriti silmapaistvaks ja mõjusaks eeskujuks. Seega ongi just klassijuhatajal teistest õpetajatest reeglina suurem eelis ja soodsamad võimalused panustada teadlikult ja strateegiliselt oma klassi õpilaste mitmekülgse arengusse. See on on kasvatus- ja õppetöö eesmärgiks ning peab toetama õpilast tervikuna – nii füüsiliselt kui ka vaimselt, toetades ka isiku kujunemist (Käis, 2018). Klassijuhatajal on seejuures juhtiv ja määrava tähtsusega roll väärtuskultuuri ja -ruumi loomisel ja selle hoidmisel ka klassis kui grupis (Klassijuhataja eneseanalüüsimudel, 2022). Klassijuhatajatöö on suuresti sõltuv ka sellest, mis maailmas toimub, kuna noored on paratamatult selle osaks. Aina kasvavas trendis on vajadus ja nõudlus vaimse tervise abi ning toe järele, mistõttu on olulisel kohal ka varane märkamine (Eesti Inimarengu Aruanne, 2023). Sellest ja muustki ühiskonnas asetleidvast tulenevalt on klassijuhatajate tööülesannete rohkus ja olulisus - ning ühtlasi ka vastutus - viimastel kümnenditel oluliselt kasvanud (Somelar, 2023). Klassijuhataja on õpilaste vaimse tasakaalu toetajaks ja vaimse tervise probleemide varajaseks märkajaks. Ta on õpilaste mitmekülgse arengu toetajaks, adekvaatse ja õpilasele vajaliku info vahendajaks ja teeb palju muudki, mis aitab noortel tänapäevases maailmas toime tulla ja selles ka väärtusprioriteete seada.

Kõige selle juures ei saa õpetaja (sh klassijuhataja) õpilastele aga propageerida ja toetada õpilastes selliste väärtuste kujunemist, mida tal endal ei ole ja mis tema tegevuses õpilaste poolt kinnitust ei saa. Seetõttu peaks väärtuskasvatus algama õpetaja eneseanalüüsist ja iseenda väärtuste kaardistamisest. (Sutrop, 2021)

2. Arendusuuringu metoodika

Selles peatükis tutvustan enda uuringu ülesehitust ja läbiviimist, kirjeldan arendusuuringut ja selle etappe, annan ülevaate andmekogumismeetodist ja nende analüüsist. Minu töö eesmärgiks oli koostada iseloomukasvatusele tuginev praktiline väärtuskasvatuse tööraamat, et tõsta klassijuhatajate teadlikkust enda kui väärtuskasvataja rollist ning suunata neid analüüsima enda rolli selles. Sellest tulenevalt on minu töö puhul tegu arendusuurimusega, mille raames loon klassijuhataja väärtuskasvatustöö toetamiseks metoodilise vahendi ehk praktilise väärtuskasvatuse tööraamatu klassijuhatajatele. Selle abil saavad tööraamatut kasutavad klassijuhatajad täiendada enda teadmisi iseloomukasvatusest ning praktiliste ülesannete ja eneseanalüüsi abil analüüsida enda kui väärtuskasvataja rolli klassijuhatajatöös. Arendusuuring tegeleb töö fookuses oleva valdkonna praktiliste probleemide lahendamisega (Tinn, 2019). Sellest tulenevalt on arendusuuringu osadeks (Niglas, 2004):

1. probleemi analüüs;
2. arendusprotsessi kavandamine;
3. rakenduse arendusprotsess;
4. hindamine (sh andmete analüüs);
5. järeldused ja üldistused.

Sellele tuginedes jagunes minu lõputöö raames valminud tööraamatu koostamine samuti viieks etapiks. Esimese etapi ehk probleemi analüüsiga alustasin juba 2022.–2023. õppeaastal oma seminaritöö “Klassijuhataja roll õpilaste iseloomukasvatuses ühe eesti põhikooli 9. klasside näitel” raames, mille eesmärk oli teada saada, milline on klassijuhataja roll õpilaste iseloomukasvatuses. Uuringu käigus selgus, et väärtuskasvatuse teemalisi toetavaid abimaterjale on klassijuhatajatöö väärtuskasvatuslike aspektide toetamiseks vähe ning seda kinnitab ka minu enda senine töökogemus klassijuhatajana. Samuti selgus, et huvi ja vajadus selle vastu aga on ning sedagi saan ma enda töökogemusele tuginedes kinnitada. Seminaritöö raames olin põhjalikult tutvunud Marvin W. Berkowitzi iseloomukasvatust käsitlevate allikatega ning sain neist palju inspiratsiooni. Nii puudujäägist materjalide näol ja Berkowitzi inspireerivast iseloomukasvatuse käsitlest tekkiski idee lõputöö raames luua praktiline väärtuskasvatuse tööraamat klassijuhatajatele.

2.1. Arendusprotsessi kavandamine

Tööraamatu kavandamiseks koostasin esmalt ajakava ja tööjaotuse (Tabel 1). Kirjandusega tutvumisega alustasin juba seminaritöö raames, ent pidin siiski materjalid uuesti üle vaatama ja meelde tuletama. Sellega alustasin jaanuaris. Seejärel oli juba lihtne paika panna järgnev ajakava, kuna kirjandusega tutvudes selgines idee ja visioon sellest, milline lõpptulemus olema peaks. Seadsin omale eesmärgiks tööraamat lõplikult valmis saada aprilli lõpuks.

Tabel 1. Tööraamatu koostamise ajakava ja tööjaotus.

Jaanuar	- Kirjandusega tutvumine, Berkowitzi materjalide ülelugemine
Veebruar	- Valmis on tööraamatu kavand ja praktiliste ülesannete visandid
Märts	- Tööraamatu terviklik mustand on valmis ja juhendajale tutvumiseks saadetud - Tööraamat on juhendaja tagasiside põhjal täiendatud ja puhtandiks vormistatud - Kaasatud on ekspertgrupp ja tööraamat neile kahe nädala jooksul kasutamiseks antud
Aprill	- Ekspertgrupiga on läbi viidud intervjuud tagasiside saamiseks - Ekspertgrupi tagasiside põhjal on tööraamatusse täiendused tehtud - Valmis on tööraamatu lõplik täiendustega versioon

Kavandamisel tuginesin suuresti sellele, millised oleksid minu enda kui klassijuhataja ootused sellisele töövahendile. Minu jaoks pidi tööraamat seega saama lihtsasti arusaadav ja rakendatav, vähest aega nõudev, uut teadmist ja ideid andev, eneseavastusi ja -analüüsi toetav, inspireeriv ja motiveeriv, universaalselt kasutatav ja erinevatele vajadustele kohandatav. Minu jaoks oluliseks oli ka tööraamatu visuaal - see pidi saama ilus ja lihtsasti hoomatav nii kujunduse kui ka sisujaotuse poolest.

Kõige ajakulukamaks osaks oli praktiliste ülesannete visandamine. Minu jaoks oli oluline, et need oleksid teemakohased ja peatüki sisule vastavad, vähese ajaga täidetavad ja teemast arusaamist toetavad. Oluliseks pidasin ka praktiliste ülesannete esteetilisust ja visuaali, lihtsasti arusaadavust ja täidetavust. Ideed praktilisteks ülesanneteks visandasin hariliku pliiatsiga esmalt ruudulisele paberile. Otsustasin esialgu visandades paberile panna kõik tekkinud ideed ja praktiliste ülesannete võimalikud versioonid. Mõne teema kohta tegin ka mitu erinevat visandit, mille vahel hiljem valida sain. Esialgse visandamistöö käigus

valminud mõned praktilised ülesanded aga ei läinud üldse tööraamatus käiku. Selleks oli erinevaid põhjuseid. Üheks põhjuseks oli ülesande sisu liigne laialivalgumus või näiteks see, et see ei toetanud klassijuhataja enda eneseanalüüsi, vaid hoopis suunas analüüsima teiste käitumist ja toimimist ning see kindlasti ei olnud minu tööraamatu eesmärk. Täpsem selgus aga praktiliste ülesannete sobivuses saabus alles siis kui alustasin teoorialehekülgede kirjutamist. Seda tehes selgines minu enda jaoks suurel määral teemaploki sisu ja põhifookus, mis aitas omakorda ka praktiliste ülesannete valikut lihtsamaks teha. Sellest tulenevalt jäi nii mõnigi visandatud ülesanne üldse välja, mitut visandit ma kohandasin või muutsin ja mõne otsustasin uuesti teha, kuna sisu kirjutades tekkis minu hinnangul parem idee.

2.2. Rakenduse arendusprotsess

Tööraamatu koostas veebikeskkonnas Canva. Tööd alustasin Berkowitzi seitsmele printsiibile tuginevate teemapeatükkide loomisest. Otsustasin jaotada teemapeatükid omakorda kolmeks leheküljeks - teoreetiline taust ja seos klassijuhatajatööga, praktiline ülesanne ning eneseanalüüs ja edasised soovitused. Teoreetilise tausta kirjutamisel andsin lühikese ent sisutiheda ülevaate teemast Berkowitzi käsitlusele tuginedes ning sidusin selle klassijuhatajatööga. Eraldi sildile lisasin ka originaalsitaadi Berkowitzi allikatest, mis antud teemat hästi iseloomustab. Järgmisena vormistasin praktilised ülesanded. Ülesanded, mis jäid esialgse visandi järgi samaks, panin kokku kasutades Canva keskkonnas olevaid kujunduselemente ja -võimalusi. Mitmete praktiliste ülesannete puhul aga viisin sisse muudatusi, olenevalt kirjapandud teooriast ja seostest klassijuhatajatööga. Mõni esialgne ülesandevisand ei läinud aga üldse käiku, sest teooriat kirjutades avastasin selle teemavälise olevat. Nende ülesannete puhul ei teinud ma uusi visandeid, vaid lõin ja panin ülesande kokku juba Canva keskkonnas. Mõnes peatükis jätsin praktilise ülesande esialgu üldsegi lisamata, kuna mul ei tekkinud head ideed selle kohta, milline see ikkagi olema peaks ja millise fookusega. Samuti oli kohati väga keeruline välja mõelda ülesannet nii, et see toetaks teemast arusaamist ja klassijuhataja enda eneseanalüüsi. Tegin mitu varianti mõnest ülesandest valmis ja alles siis avastasin, et tegelikult ei täida see klassijuhataja eneseanalüüsi eesmärki vaid suunab klassijuhatajat hoopis analüüsima lapsevanemat või õpilasi. Siiski oli minu töö ja praktiliste tööraamatu ülesannete eesmärgiks suunata klassijuhataja enda eneseanalüüsi. Selles tulenevalt jäigi mõni peatükk esmalt ilma praktilise ülesandeta ja need valmisid alles hiljem, kui olin võtnud endale aega selleks, et korralikult läbi mõelda, millised need olema peaksid.

Järgmise sammuna tegin kolmanda lehekülje ehk klassijuhataja eneseanalüüsi leheküljed, mis koosnevad eneseanalüüsiküsimustest ja edasistest soovitustest. Minu jaoks oli väga oluline see, et peale praktilist ülesannet oleks klassijuhatajal võimalus end sellele tuginevalt analüüsida ja saada sellest enda jaoks ka edasiviivat tagasisidet ja teavet. Eneseanalüüsiküsimused koostasid seega praktilisele ülesandele tuginevalt nii, et klassijuhatajal oleks võimalik ülesandes saadud tulemusi ja avastusi enda jaoks lahti mõtestada. See tähendas minu jaoks seda, et ma pidin end tööraamatu kasutaja rolli kujutlema ja mõtlema, milliseid võimalikke tulemusi ma klassijuhatajana ülesannetest võin saada. Näiteks esimese peatüki ülesandes on üheks võimalikuks tulemuseks see, et klassijuhataja ei tea mõne õpilase kohta 5 fakti kirjutada. Selle potentsiaalse - ja üsna tõenäolise - tulemusega arvestasin eneseanalüüsiküsimusi koostades.

Kui sisupeatükid olid valmis, kirjutasin tööraamatusse veel mõned terviku loomiseks olulised peatükid. Eessõna peatükis annan tervest tööraamatust lühikese ülevaate ja annan tööraamatu kasutajale soovitusel tööraamatu täitmiseks. Autorina pidasin seal oluliseks soovida ka raamatu täitjatele väärtuslikke avastusi ehk seda, mida ma oma tööraamatuga tööpoolest taotlen ja klassijuhatajatele soovin. Lisasin ka kaks teooriat käsitlevat peatükki, millest üks selgitab ja annab ülevaate iseloomukasvatusest ja paneb rõhku Berkowitzile, kelle materjalidele minu töö tugineb. Minu jaoks on Berkowitz ja tema kirjapandu olnud väga inspireeriv ja silmiavav ning seetõttu soovisin ka oma tööraamatus Berkowitzile rõhku panna ja juhatada teisigi klassijuhatajaid just selle autorini. Teine teooria peatükk annab ülevaate klassijuhatajatöö olulisusest ja võimalustest väärtuskasvatuses. Leian, et see peatükk lisab tööle konteksti ja aitab aru saada sellest, miks just klassijuhataja peaks väärtuskasvatusega teadlikult tegelema. Veel eraldi peatükina on kokkuvõte, milles võtan tööraamatu kompaktselt kokku ja rõhutan eneseanalüüsi olulisusele väärtuskasvatuses.

Koostamise eelviimaseks - ja minu jaoks üheks olulisemaks ja meeldivamaks - sammuks oli paika panna tööraamatu kujundus ja visuaalid. Otsustasin tööraamatus läbivalt kasutada helgeid ja rahulikke värvitoone - beež, hall, roosa. Just neis värvitoonides on terve tööraamatu kujunduselemendid - sildid, lilleõied, tekstiväljad. Praktilistes ülesannetes kasutasin kujunduselementidena ka teemakohaseid metafoorseid elemente nagu pusletükid, lilled ja lillevaasid. Need kannavad lisaks visuaalile endas hästi ka teema sisu. Selguse loomiseks otsustasin peatükkide pealkirjadele lisaks panna ka alapealkirjad, mis võtavad hästi kokku peatüki sisu. Leian, et see aitab paremini hoomata tööraamatu sisu ja jaotust ning toetavad tööraamatu mugavat kasutamist.

Viimaseks ülesandeks oli tööraamat mitu korda läbi lugeda ja parandada leitud kirjavead. Lisaks kirjavigadele parandasin siin-seal ka lausete sõnastust ja sättisin paika joonduse nii, et teksti sisse ei jääks rööpjoondusest tulenevaid tühimikke. Viisin sisse ka juhendaja soovitatud täiendused ning raamat oligi järgmiseks etapiks valmis.

2.3. Hindamine

Tööraamatu katsetamis- ja hindamisprotsessi kaasasin viis juhuslikult valitud klassijuhatajat erinevatest Eesti põhikoolidest, kes moodustavad minu töös ekspertgrupi (Tabel 2). Montgomery (2008) defineerib eksperdi tema positsiooni ja kogemuse järgi. Tabelis toongi ka selle info välja. Lisaks soovis minu tööraamatuga tutvuda veel üks inimene, kes töötab haridusspetsialistina ühes Eesti kohalikus omavalitsuses ning kel on 12 aastat kogemust klassijuhatajana. Ka tema tagasisidega arvestan oma töös ja toon selle eraldi välja.

Tabel 2. *Ekspertide taustaandmed.*

Eksperti number	Positsioon	Kogemus klassijuhatajana
Ekspert 1	5. klassi juhataja	10 aastat
Ekspert 2	5. klassi juhataja	1 aasta
Ekspert 3	6. klassi juhataja	2 aastat
Ekspert 4	6. klassi juhataja	8 aastat
Ekspert 5	5. klassi juhataja	Alla 1 aasta

Tööraamatu andsin ekspertgrupile kaheks nädalaks katsetamiseks märtsi keskpaigas. Leppisime kokku, et kahe nädala möödudes viime läbi intervjuu, millel annavad nad tagasisidet selle kohta, kuidas tööraamatu kasutamine läks. Otsustasin klassijuhatajatele mitte täpsemaid suunitlusi ega küsimusi tööraamatu kasutamise ajaks ette anda, kuna soovisin saada nende ehedat ja siirast tagasisidet. Samuti soovisin saada mitmekülgset tagasisidet kõikvõimalike täitmisel tekkinud märkamiste, avastuste, mõtete ja tunnete osas ning ma leian, et konkreetsed küsimused oleksid tagasisidet seega liialt raamitlenud. Leian, et hilisemaks kvalitatiivseks analüüsiks oli selline lähenemine kõige sobilikum.

Kahe nädala möödudes võtsin klassijuhatajatega uuesti ühendust ja küsisin, kas nad on valmis intervjuuks. Kaks klassijuhatajat palusid tööraamatu täitmiseks ja kasutamiseks aega juurde ning sellest tulenevalt viisin klassijuhatajatega läbi mittestruktureeritud intervjuud

kolme nädala möödudes ehk aprillikuu teisel nädalal. Intervjuudeks ettevalmistamisel panin endale kirja vaid märksõnad, mille kohta tagasisidet kindlasti soovin. Jätsin muus osas intervjuueeritavatele vabaduse kirjeldada seda, mis neil endil tööraamatut täites oluliseks osutus. Nelja klassijuhatajaga kohtusime kohapeal ja ühega virtuaalselt, intervjuud kestsid umbes 30–40 minutit. Esmalt tänasin klassijuhatajat tema pühendumise ja minuga kohtumise eest, palusin luba intervjuu salvestamiseks ning intervjuu käivitamiseks palusin seejärel tal kirjeldada oma kogemust tööraamatu täitmisel. Esimese intervjuu käigus ja täiesti spontaanselt andis klassijuhataja tagasisidet tööraamatu sisupeatükkide kaupa, kirjeldades igas peatükis tekkinud mõtteid ja tundeid. Sama spontaanselt andsid ka kõik teised klassijuhatajad just sel viisil tagasisidet, võttes aluseks tööraamatu sisupeatükid. Intervjuu käigus esitasin lisaküsimusi esilekerkinud teemade kohta ja palusin kogemusi või kogetut vajadusel ka täpsustada. Ühe intervjuu puhul pidin suunama intervjuueeritava fookust rohkem eneseanalüüsile ja sellele, mida ta tööraamatut täites koges ja mitte keskenduma sellele, millised takistused on väärtuskasvatuse rakendamisel.

2.3.1. Andmete analüüs

Intervjuudest saadud andmete analüüsimiseks kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüsi. See võimaldab analüüsida ja kirjeldada ka vastustes olevaid võimalikke peidetud tähendusi ja sisu (Kalmus *et al.*, 2015). Kõik klassijuhatajad andsid intervjuude käigus tagasisidet peatükkide kaupa ja seda tehes tagasisidestasid ka sisupeatükkide alajaotusi. Seega toongi ekspertgrupi tagasiside välja esmalt kolme sisupeatüki alajaotuse järgi - teooria ja seos klassijuhatajatööga, praktilised ülesanded ning eneseanalüüs ja edasised soovitused. Lisaks toon välja klassijuhatajate tagasiside põhjal ka üldised tähelepanekud tööraamatust, selle vajalikud täiendused ja võimalikud tööraamatu arendussuunad.

Teooria ja seos klassijuhatajatööga – nelja klassijuhataja sõnul oli tööraamatu teoreetilises osas palju äratundmiskohti praktika ja igapäevase tööga seoses, teooria oli nende sõnul ülekantav praktikasse. Ühe klassijuhataja arvates aga ei klapi teooria reaalse olukorraga ja tööülesannetega - tema sõnul on teooria rakendumiseks praktikas palju takistavaid tegureid nagu näiteks haridussüsteemi ülesehitus, kiire töögraafik, vähene kontakt või konfliktised suhted lapsevanematega jms. Ekspertgrupile meeldis, et tööraamatusse on põimitud lisaks Berkowitzi käsitlusele ka isemääramisteooria, mis on nende hinnangul oluline lisaväärtus motivatsioonipeatükis. Klassijuhatajatele meeldis ka, et teoreetiline osa tööraamatus on lühike

ja kokkuvõtlik ning lihtsasti ja vähese ajaga loetav. Ühe klassijuhataja sõnul võiksid ingliskeelsed Berkowitzi originaaltsitaadid olla tõlgitud. Klassijuhatajatele meeldis, et lisaks teooriale on välja toodud info ka selle kohta, kuidas see teema haakub ja rakendub klassijuhatajatöös ja ülesannetes. Nende sõnul aitab see enda mõtetes leida teemale õige konteksti ja seeläbi seostada teooriat praktikaga. Kolmel klassijuhatajal tekkis huvi täiendavalt uurida Marvin W. Berkowitzi iseloomukasvatust käsitlevaid materjale ja nad palusid mul enda töös kasutatud materjale ka neile jagada. Seda tegin ka rõõmuga.

Praktilised ülesanded – ekspertgrupp andis väga positiivset tagasisidet kõigi praktiliste ülesannete kohta. Kõigi intervjueeritavate sõnul olid praktilised ülesanded inspireerivad ja lihtsasti täidetavad, kohandatavad vastavalt vajadusele ja täidetavad ka õpilaste või näiteks lapsevanematega, hea kujundusega ja arusaadavad. Kõige enam meeldis klassijuhatajatele esimene ülesanne, kus oma klassi õpilasi iseloomustada. Kaks intervjueeritavat märkisid aga, et joonistamise asemel võiks selles ülesandes olla ka alternatiive. Veel meeldis klassijuhatajatele enda iseloomustamise ülesanne, ühe klassijuhataja jaoks oli see aga ühtlasi ka kõige keerulisem ülesanne. Sealgi aga võiks nende sõnul enda joonistamise asemel alternatiive olla. Ekspertgrupi sõnul võtsid praktilised ülesanded kõige rohkem aega, kuna need vajasisid süvenemist ja läbi mõtestamist. Kahe klassijuhataja jaoks oli praktiliste ülesannete juures vähe ruumi märkmete tegemiseks. Kolm klassijuhatajat täitsid mõned praktilised ülesanded koos oma klassi õpilastega ja kirjeldasid seda kogemust väga positiivsena. Nende sõnul olid praktilised ülesanded selleks universaalsed ja hästi rakendatavad. Klassijuhatajate sõnul algatas ülesannete koostegemine klassis ka mitmeid arutelusid, kus õpilased oma arvamust avaldasid ning klassijuhatajate sõnul oli see väärtuslik kogemus, kuna said õpilasi ja nende arvamusi paremini tundma õppida. Ühest sellisest arutelust sai üks klassijuhataja teha ka järelduse selle kohta, milliste väärtuskasvatustlike tegevustega ja fookusega peaks klassis jätkama. Klassijuhatajate sõnul aitasid praktilised ülesanded hästi teemasse süveneda, need olid kooskõlas teooria ja klassijuhatajatööga. Mitmed praktilised ülesanded andsid klassijuhatajatele ideid selle kohta, kuidas edasisi klassiüritusi teha nii, et need oleksid rohkem väärtuspõhised. Samuti suunasid ülesanded neid läbi mõtestama seda, kuidas klassisündmustel praktiseeritavaid väärtuseid õpilastele selgitada ja nende jaoks arusaadavaks teha. Üks klassijuhataja

Eneseanalüüs ja edasised soovitused – nelja klassijuhataja jaoks oli eneseanalüüs kõige keerulisem osa tööraamatust, mis nõudis nii aega kui ka sügavat mõttetööd. Vaid üks klassijuhataja ütles, et talle väga meeldis eneseanalüüsi teha, kuna see suunas teda enda tegevust teise nurga alt vaatama ja enda jaoks läbi mõtestama. Ühtlasi ütles ta, et vajaks

eneseanalüüsiküsimuste juures rohkem kirjutamisruumi. Kahe klassijuhataja jaoks oli eneseanalüüs see, mis neid ka veidi šokeeris ning mida tehes avastasid nad endas midagi, millega nad rahul ei olnud. Ühe klassijuhataja jaoks oli tööraamatus olev lause “*tema käitumine peab saama (ja tahes-tahtmata saabki) õpilastele eeskujuks*” väga äratav ja ehmatav. Klassijuhataja sõnul pani just see lause teda aru saama sellest, et ta on praegu täpselt selline klassijuhataja nagu ta tegelikult olla ei tahtnud. Seda põhjendas ta sellega, et ta tihti riidleb ja pragab lastega, käsib ja keelab neid ja on neile nagu *kuri politseitädi*. Ka silmnähtavalt oli klassijuhataja sellest avastusest ehmunud: *ma päriselt ka sain šoki, sest see ju nii ongi - ma olen eeskuju, kas ma seda tahan või mitte*. Seesama klassijuhataja ei osanud ka ühtegi enda positiivset loomuomadust teises peatükis kirja panna ning seegi oli tema jaoks üllatav. Küll aga sõnastas ta selgelt, et peab selle enda jaoks lahti mõtestamiseks täiendavalt eneseanalüüsi tegema ja sellele *tõsiselt mõtlema*. Neli klassijuhatajat ütles peatüki kokkuvõtteks, et nad peavad rohkem tähelepanu pöörama sellele, millist eeskuju nad enda käitumisega õpilastele annavad ja kas selline käitumine on ikka päriselt see, millega nad tahavad eeskujuks olla. Ühe klassijuhataja jaoks ei olnud eneseanalüüs huvipakkuv peatükk ja seetõttu jättis ta ka mitmetele küsimustele vastamata või tegi seda vaid märksõnade abil. Edasised soovitused peatüki lõpus olid intervjueeritavate sõnul abistavad ja inspireerivad. Neid lugedes tekkis klassijuhatajatel ka endal ideid selle kohta, kuidas veel ja milliste tegevuste abil väärtuste teemat käsitleda.

Üldised tähelepanekud tööraamatu kohta – kõigi klassijuhatajate sõnul on tööraamat lihtsasti arusaadav ja kasutajasõbralik nii sisu kui ka kujunduse poolest. Intervjueeritavatele meeldis see, et sisukorras on lisaks pealkirjadele antud ka märksõnad ja lühikesed kirjeldused selle kohta, mida peatükk käsitleb ja millest räägib. Veel meeldis klassijuhatajatele isiklik autori pöördumine täitmissoovituste näol, mis nende hinnangul toetas ka motivatsiooni tööraamatu täitmisel. Nelja klassijuhataja sõnul on tööraamat väga inspireeriv. Selle kinnituseks küsis kaks neist ka luba tööraamatut ka kolleegidega jagada. Samuti küsisid nad ka seda, kas ja millal tööraamat kirjastatud saab. Nelja klassijuhataja ja ka tagasisidet andnud haridusspetsialisti sõnul on väärtuskasvatuse teema väga oluline ja haridusmaastikul töötades ka aina olulisemaks saav. Lisaks kinnitasid nad seda, et sellekohaseid praktilisi abivahendeid ja materjale napib, ehkki vajadus ja huvi selle järele nende hinnangul on. Töös osalenud ja tagasisidet andnud haridusspetsialisti sõnul oleks tema lisanud ootuste peatükki ka ülesande, mille abil kaardistada lapsevanemate ootusi.

Tööraamatu täiendused ja arendusvõimalused – lisaks tööraamatu sisulisele tagasisidele andsid intervjueeritavad tagasisidet ka selle kohta, milliseid täiendusi raamatus

teha võiks. Kahe intervjueeritava sõnul võiks tööraamatus olla lisaruumi märkmete tegemiseks. Üks intervjueeritav leidis ka tööraamatus mõned kirja- ja komakohavead. Ühe intervjueeritava sõnul oleks väga abistav ja hea see, kui tööraamatuga tuleksid peatükkide kaupa kaasa ka videojuhised ja -õpetused. Tema sõnul oleks see ka mugavam ja personaalsem viis materjali läbi töötamiseks. Tööraamatule tagasisidet andnud haridusspetsialist aga soovib, et selle tööraamatuga oleks võimalik ühtlasi ka koolitus tellida.

2.4. Järeldused ja üldistused

Intervjuude käigus selgus, et eneseanalüüs on väärtuskasvatuse seisukohast klassijuhatajate jaoks vajalik, ent keeruline protsess ja ülesanne. Eneseanalüüs vajab aega ja süvenemist ning et sellest enda jaoks väärtust leida, peab teema olema ka isiklikult kõnetav ja huvipakkuv. Lisaks peab tõhusaks eneseanalüüsiks ja selleks valmisolekuks klassijuhataja enda jaoks läbi mõtestatud saama väärtuskasvatuse olulisus ja see, kuidas oluline tema enda roll selles on. Peab olema ka usk teemasse. Kui teemast arusaamine on pealiskaudne või puudub huvi ja usk sellega tegelemiseks, siis on tõenäoline, et eneseanalüüsi kas ei toimu üldse või see on vaid pinnapealne ja ebatõhus. Eneseanalüüsi tulemusel tegi mitu klassijuhatajat aga enda jaoks siiski väärtuslikke ja olulisi avastusi, mille põhjal edasi minna. See illustreerib selgelt, et eneseanalüüs on väärtuskasvatuses edasiviiv ja aitab mõista, milline roll endal õpilaste väärtuskasvatuses on. Seejuures võib eneseanalüüsiprotsess olla aga valus ja täis selliseid avastusi, mis on analüüsi tegijale ehmatavad ja silmiavavad. Needki avastused on aga väärtuslikud, kuna aitavad reguleerida ja muuta edasise tegutsemisviise ja otsuseid.

Mõni klassijuhataja rääkis intervjuu käigus rohkem või vähem ka väärtuskasvatuse teostamist takistavatest teguritest - aja puudusest, vähesest kontaktist oma klassiga, laste sõnakuulmatusest, kehvast koostöö kolleegidega või koolijuhtidega, väärtuskasvatust ebasoosivast haridussüsteemist jms. Ekspertintervjuu ebaõnnestumise puhul tuuakse just see - keskendumist valdkonna või teema intriigidele ja konfliktidele - ka ühe põhjusena välja (Laherand, 2008). Leian, et selle tõttu intervjuud küll ei ebaõnnestunud, kuid see tekitas olukorra, kus pidin tihti fookuse tagasi teemale viima. Kindlasti on takistavatel teguritel ka oma koht väärtuskasvatuses ning kindlasti ei tee need tegurid klassijuhataja kui väärtuskasvataja tööd lihtsamaks, ent eneseanalüüsi seisukohast ei ole välistele teguritele keskendumine asjakohane. Mõne klassijuhataja puhul nägin kohati püüdlust vältida enesesse süvenemist ja püüdlust fookus viia välisele. Keeruliseks nimetasid nad ka enda iseloomustamise ülesande ja ütlesid, et sinna oli neil väga keeruline iseloomuomadusi

kirjutada. Üheks võimalikuks selgituseks on see, et eneseanalüüs ongi keeruline, enesesse süvenemist vajav ja tihtipeale valus, kuna ei soovita enda puudusi ja nõrkusi endale tunnistada. Siis on inimesele omane püüda leida selgitusi kõikjalt mujalt kui endast. Veel on võimalikuks põhjenduseks see, et minul kui intervjuerijal ei ole piisavalt lähedane ja usalduslik suhe intervjueeritavatega selleks, et nad oleksid valmis mulle oma eneseanalüüsiga seotud isiklike mõtteid ja tundeid avaldama. Sellest tulenevalt leian, et tööraamatu ühe edasise arendussuunana peaks selgemalt välja tooma selle, et klassijuhataja kui väärtuskasvataja eesmärk ei ole üleöö maailma parandada. Teada on see, et klassijuhataja kohtub reeglina oma õpilastega vähemalt korra nädalas, lapsevanematega vähemalt korra aastas arenguveestlustel, osaleb klassiga vähemalt mõnel kooli- või klassiüritusel. See juba loobki head ja täiesti piisavad võimalused väärtuskasvatuseks. Jah, väärtuskasvatuseks võiks ja peakski rohkem aega ja ressursi olema, aga keskenduma peaks siiski sellele, mis võimalused nüüd ja praegu olemas on ja kuidas neid efektiivselt rakendada ja mitte keskenduma sellele, mis halvasti on ja miks väärtuskasvatust rakendada ei saa.

Ühe intervjuu põhjal selgus, et eneseanalüüs võib tekitada kohati ka selliseid mõtteid ja tundeid, millest võib olla kasu ei olegi ning mille tulemusel tekib hoopis liigne enesekriitika, segadus, kahtlused endas ja oma pädevustes, hirm. Selle ühe kogemuse põhjal kindlasti ei saa teha põhjanevaid järeldusi, ent siiski on mõistlik mõelda sellele, kas ja kuidas tööraamatu ülesanded ja eneseanalüüsiküsimused selliste olukordadega toimetulekut toetavad. Kuna klassijuhatajatöö on emotsionaalselt laetud, siis selles rollis olles tehtud ja eneseanalüüsi käigus tuvastatud vead - mida iga inimene mis tahes rollis nagunii teeb ja mis on loomulik ning igati inimlik - võivadki klassijuhatajale endale tunduda lausa andestamatud ja ehmatavad. Sellest - nagu öeldud ühest ja kindlasti mitte põhjanevast kogemusest - lähtuvalt saab öelda, et see on üks aspekt, millega tööraamatuski arvestama peaks.

Enamike intervjueeritavate sõnul on tööraamat väärtuslik ja praktiline töövahend väärtuskasvatuseks, mis aitab klassijuhatajat mitmel viisil. Seda nii eneseanalüüsi tegemisel, aga ka ideede genereerimisel, enda motiveerimisel ja ka uute teadmiste saamisel teooria näol. Ekspertgrupis osalenud klassijuhatajate tagasisidest sai kinnitust minu juba kirja pandud väide, et huvi ja vajadus tööraamatu järele on olemas. Tööraamatu efektiivsus ja kasutegur aga sõltub sellest, milline motivatsioon tööraamatu kasutajal selle täitmisel on. See määrab, mil määral tööraamatust enda jaoks väärtust leitakse, mil määral see inspireerib ja motiveerib ja eneseanalüüsi toetab.

Minu jaoks oli oluline see, et tööraamat oleks universaalselt kasutatav. Väärtuskasvatusega tegelevad vähem või rohkem teadlikult kõik noortega töötavad inimesed

ja seega saavad minu tööraamatut kasutada samuti kõik need inimesed, kes töötavad noortegruppidega. Minu raamat küll on suunatud klassijuhatajatele, kuid niisama hästi saavad seda kasutada kõik õpetajad, kes soovivad teadlikult tegeleda väärtuskasvatusega ja end selles analüüsida. Lisaks klassijuhatajatele ja õpetajatele saavad aga minu tööraamatus olevaid ülesandeid kasutada ka teised noorte ja noortegruppidega töötavad inimesed - noorsootöötajad, laagrikasvatajad, huviringijuhendajad jt. Tööraamatus olevaid ülesandeid on võimalik teha ka õpilastega koos, andes mõne ülesande neile täitmiseks. Esimene ülesanne tööraamatus on selleks ideaalne - õpilased saavad selle ülesande raames ka teineteist iseloomustada, õppides nii teineteist paremini tundma. Niisamuti võib kaasata ülesannete tegemisse ka lapsevanemaid ja teisigi huvigruppe, kes võrgustikku kuuluvad. Seega on ülesanded ka erinevatele sihtgruppidele kohandatavad ja teisendatavad vastavalt vajadusele ja soovidele. Seejuures ongi olulisel kohal tööraamatu kasutaja autonoomsus kohandada ja rakendada materjali täpselt enda vajaduste ja soovide järgi, toetades uute ideede tekkimist ja inspireerides väärtuskasvatusega tegelema.

Klassijuhatajate tagasiside põhjal tegin tööraamatus mõned täiendused - parandasin üksikud kirja- ja komakohavead ja lisisin tööraamatu lõppu viis tühja joonelist lehte märkmete tegemiseks. Edasisteks võimalikeks arendussuundadeks on tööraamatule videojuhiste ja lisamaterjalide loomine. Samuti on üheks võimalikuks arendussuunaks välja töötada ka tööraamatuga kaasas käiv koolituskava. Leian, et tööraamatut peaks veel suurema ekspertgrupiga ja pikema aja jooksul testima, et saada veelgi täpsemaid andmeid selle kohta, milliseid täiendusi ja muudatusi oleks tööraamatus veel teha vaja selleks, et see tõepoolest ka klassijuhatajate vajadustele vastaks.

3. Refleksioon

Oma 2023. aastal kirjutatud seminaritöö “Klassijuhataja roll õpilaste iseloomukasvatases ühe eesti põhikooli 9. klasside näitel” raames jõudsin järelduseni, et väärtuskasvatust käsitlevaid praktilisi abimaterjale on klassijuhatajate jaoks väga vähe. Seminaritöös läbiviidud intervjuude põhjal ning ka isiklikust töökogemusest klassijuhatajana saan aga väita, et huvi ja vajadus selliste materjalide järgi on olemas. Seetõttu otsustasin arendusuuringu raames luua praktilise väärtuskasvatuse tööraamatu klassijuhatajatele. Seda tehes tuginesin mind inspireerinud autorile ja haridusteoreetikule Marvin W. Berkowitzile ning tema iseloomukasvatuse käsitlesele. Järgnevalt analüüsingi tööraamatu loomise ja katsetamise protsessi Gibbssi refleksiooniringi põhjal. Gibbssi refleksiooniring on minu jaoks üks tõhusamaid mudeleid kogemuse ja õpitu reflekteerimiseks ning olen seda õpingute käigus ka kõige enam kasutanud, seetõttu selle kasuks ka valisin. Gibbssi refleksiooniring võimaldab õpitud ja kogetut struktureerida ning seda enda jaoks seeläbi ka lahti mõtestada (Gibbs, 1988). Jagangi oma refleksiooni selle põhjal alapeatükkideks.

Kirjeldus – lõputööks otsustasin teha arendusuuringuse väärtuskasvatuse teemal, kuna see on minu jaoks väga kõnetav ja huvipakkuv teema. Selleks lõin haridusteadlase Marvin W. Berkowitzi iseloomukasvatuse käsitlesele tugineva praktilise tööraamatu, mis on suunatud klassijuhatajale ning mis koosneb teooriast, praktilistest ülesannetest ja eneseanalüüsist. Viimasele ongi tööraamat suuresti tuginev, suunates küsimuste abil klassijuhatajaid oma tegevusi ja tööd analüüsima ja lahti mõtestama. Lõputööga alustasin jaanuaris, ehkki mõttetöö selleks algas varem. Olin aasta varem oma seminaritöö raames juba teemaga süvitsi tutvunud ja materjale läbi töötanud. Lõputöös tuginesingi osaliselt oma seminaritööle ja selle raames tutvunud materjalidele. Lõputööga alustamiseks tuletasingi esmalt materjalid taas meelde ja mõtlesin välja tööraamatu peatükid. Need otsustasin jagada Berkowitzi käsitlesele tuginedes 7 peatükiks. Eraldi peatükidena lisasin raamatule veel eessõna, peatükid mõistete, väärtuskasvatuse ja klassijuhataja rolli kohta ning lõpetuseks kokkuvõtte ja edasised soovitusel. Eraldi peatükina on välja toodud ka tööraamatus kasutatud kirjandus.

Tööraamatu koostamiseks lõin esmalt praktiliste ülesannete visandid, mis võimaldaksid klassijuhatajarollist peatükis olevat teemat käsitleda. Visanditest enda hinnangul parimad vormistasin Canva keskkonnas puhtanditeks ning kirjutasin igale peatükile ka teooria ning eneseanalüüsi leheküljed. Tervikliku tööraamatu koostamiseks koos ettevalmistustöödega kulus umbes 4 kuud. Seejärel andsin oma tööraamatu ekspertgruupile

kahe nädala jooksul testimiseks. Ekspertgruppi kuulusid 5 erinevates Eesti koolides töötavat klassijuhatajat, lisaks andis oma tagasiside ka ühes Eesti kohalikus omavalitsuses töötav haridusspetsialist. Ekspertgrupi liikmetega viisin aprillikuus läbi umbes 30-40 minutilised ekspertintervjuud, kus palusin neil kirjeldada oma kogemust tööraamatut täites. Intervjuudest saadud tulemuste põhjal tegin tööraamatus kaks muudatust - lisasin tööraamatu lõppu joonelised leheküljed märkmete tegemiseks ning joonistamisele lisaks lisasin praktilistesse ülesannetesse võimaluse ka pilt kleepida. Minu arendusuurimusena loodud praktiline tööraamat valmis lõplikult 5. mail.

Tunded – arendusuurimusega alustades tundsin end inspireerituna. Seminaritöö raames leitud autori Marvin W. Berkowitzi käsitus iseloomukasvatusest oli minu jaoks endiselt huvitav ja väga inspireeriv ning isiklik ja sügav huvi teema vastu mõjus mulle innustavalt ja motiveerivalt. See lõi hea vundamendi edasisele, kuna mida rohkem ma teemaga tegelesin, seda enam see mind ka kõnetas ja mulle oluline tundus, leidsin selles enda jaoks aina enam tähenduslikkust ja just seda pean enda tööelus väga oluliseks. Materjalidega taas tutvudes ning igapäevases töös lastega sain palju ka kinnitust sellele, et see minu jaoks oluline ja õige teema on, millega oma lõputööle vastu minna ning mida selle raames käsitleda. Nii kasvas ka motivatsioon ja rõõm tööraamatu loomisega alustada. See oli elevust täis ja põnev algus.

Praktilisi ülesandeid visandades tundsin end väga inspireerituna - mul oli hulgaliselt erinevaid ideid, mille ka visanditeks tegin. Küll aga tundsin ka praktilisi ülesandeid tehes ja neid teooriaga sidudes segadust ja arusaamatust. Samuti tundsin ülesannete visandeid luues üsna palju enesekriitikat ja tajusin enda kõrgeid ootusi iseenda ja loodava tööraamatu suhtes. Ka raamatut tervikuks kokku pannes tundsin enda kriitikat ja kõrgeid ootuseid iseenda ja oma tehtu osas. Tööraamatu teooriat kirjutades saatis mind kerge ent pidev kahtlus ja ebakindlus selle osas, kas ma ikka väidan õigeid asju ning kas need asjad ikka päriselt nii on. Sain aga juhendajalt palju tuge ja kinnitust sellele, et olen õigel teel ja tänu sellele kasvas ka enesekindlus. Tundsin end väga uhkelt ja kergendatult kui tööraamat valmis ning ka juhendaja poolt heaks kiidetud sai. Siis oli aga aeg oma loodut jagada ekspertgrupile ning seda tehes tunnistan, et tundsin end üsna ärevalt ja haavatavana. Ma kartsin nende tagasisidet ja seda, et nad minu tööraamatus väärtust ei leia ega teemat oluliseks pea. Tundsin hirmu nende võimaliku negatiivse tagasiside ees. Intervjuude käigus aga selgus, et suuremalt jaolt hindavad nad minu loodud tööraamatut aga kõrgelt ja see äratas minus taas uhkuse ja ma tundsin rõõmu nii tehtud töö, aga ka saadud positiivse tagasiside üle. Pean aga tunnistama, et kogu lõputöö valmimist on järjepidevalt saatnud ka mõõdukas hirm ja ärevus sellest, kas ma

kõigi teiste, nii töö, kooli kui ka eraeluliste kohustuste kõrval õigeks ajaks oma töö valmis jõuan. Siiski olen ma hoidnud positiivset mõtteviisi ja olnud optimistlik, kuna tean, et olen selleks suuteline.

Hindamine – minu hinnangul ja minu jaoks on tööraamatu loomine ja selle katsetamine läinud suuremalt jaolt hästi ja positiivselt. Seda kinnitab esmalt see, et mul on õnnestunud püsida ajagraafikus ilma suuremate niheteta. Oli küll neid olukordi, kus mõni etapp võttis planeeritust kauem aega või elulistel põhjustel kaldus ajagraafikust välja, ent rakendades ajajuhtimisoskusi suutsin ma suures plaanis siiski jõuda oma ülesannetega õigeks ajaks valmis. See nõudis minult aga ohverdusi näiteks une, perega koosolemise ning ka töö arvelt. Õnnestumist kinnitab ka see, et tööraamat valmis sai ning see vastab suuresti minu enda ootustele. Väga hästi läks ka tööraamatu kokkupanek, milleks mul eelnevate dekoraator-stilisti eriala õpingutega tugevad eeldused olid. Seda tehes sain rakendada enda kunstilisi ning ka digioskusi ja minu enda ning intervjuueeritavate sõnul on tööraamatu kujundus ilus ja kasutajasõbralik. See oligi üks minu eesmärkidest tööraamatut luues. Minu hinnangul läks hästi ka ekspertgrupi liikmete ehk klassijuhatajate leidmisega - kõik, kelle poole ma pöördusin, andsid oma tagasiside intervjuu käigus ning mitte üks klassijuhataja ei taganenud oma osalemisest. Veel osales tagasiside andmisel ka üks haridusspetsialist, kelle tähelepanekud minu jaoks väga väärtuslikud olid, kuna ta on haridusmaastikul pikka aega töötanud ja on selles tõeline professionaal. Leian, et ka intervjuud õnnestusid mul suuremalt jaolt hästi. Küll aga pean negatiivseks seda, et ühe intervjuueeritava fookust oli mul keeruline teemal hoida ning leian, et ehkki püüdes seda teha ei õnnestunud see mul väga hästi. Mulle endale tundub, et oleksin saanud paremaid tulemusi siis, kui oleksin osanud paremini tema fookust suunata teemale ja mitte takistavatele teguritele. Veel pean negatiivseks seda, et minu lõputöö kirjaliku osa kirjutamiseks jäi minu enda jaoks vähe aega. Mulle ei meeldi kiirustada ega asju viimasele minutile jätta, ent paraku olin sellesse olukorda erinevatel - ja väga inimlikel isiklikel - põhjustel sattunud. Ma ei osanud sellega arvestada ja seetõttu leiangi, et oleksin võinud oma ajakavasse rohkem aega arvestada ootamatuste jaoks.

Analüüs – esmalt soovin välja tuua enda pühendumise väärtuskasvatuse teemadele. Juba seminaritööd kirjutades teadsin, et olin enda jaoks leidnud selle päris “minu” teema. Selle teema, mis minu silmad särama paneb ja mille kohta võiksin vist lõputult rääkida ja arutleda, selle kohta uurida. See - endale huvipakkuv teema - on olnud ka kõigi minu õppejõudude soovitusel lõputöö tegemisel ja oma lõputööd tehes sain sellele kahtlemata kinnitust. Kindlasti mängib see minu lõputöö õnnestumises vägagi suurt rolli, kuna just tänu sellele oli mul lõpuni välja ka sisemist motivatsiooni ja jaksu oma tööga lõpuni jõuda - ma

tahtsin seda teha, mind huvitas mu töö ja valitud teema, minu jaoks oli see vajalik ja oluline ning omas ka väga suurt tähendust. Ühtlasi motiveeris see mind kirjutama ka kvaliteetset tööd ja mitte vaid eesmärgiga kaitsmisel läbi saada. Minu jaoks on see väga oluline - ma ei taha kirjutada lihtsalt paberi saamise eesmärgil ja vajan oma tegevusse tähenduslikkust.

Minu õnnestumised ja ebaõnnestumised lõputööd tehes on kindlasti seotud minu tugevuste ja nõrkustega. Minu õnnestumistele aitasid kindlasti kaasa hea ajajuhtimisoskus, kohuse- ja vastutustunne, eneseregulatsioonioskus. Neid pean enda tugevusteks ja nii ka lõputööd tehes. Mul on õnnestunud suuremalt jaolt püsida ajakavas ja selleks olen reguleerinud enda elu ja toimetusi nii, et mul on olnud segamatu aeg ja koht oma lõputööga tegelemiseks. Samas on need aga osaliselt seotud ka minu ebaõnnestumistega. Olles tööpoolest väga - ja kohati liigagi - kohusetundlik, kipun ma vahel ohverdama oma kohustuste nimel ülemäära palju. Näiteks väärtuslikku ja äärmiselt vajalikku puhkeaga või perega koosolemise aega. Leian, et enesehoiu mõttes ei ole see tervislik ega jätkusuutlik. Kohustuste mõttes ja vastutuse võtmise puhul aga küll. Seega on siin minu jaoks sees dilemma, millega pean edaspidi arvestama. Ma arvan, et lõputööd tehes ja ajagraafikut paika pannes oleksin ma pidanud teadlikult sisse arvestama ka puhkeaja. Ma ei osanud ette näha seda, et lõputöö kirjutamise ajal ka kõige muuga kiire ning tegus saab olema, et sellesse aega mitmed ootamatused jäävad ja seeläbi tegin endale liiga sellega, et jätsin liialt palju ülesandeid liiga hiliseks. Leian, et ma osaliselt ülehindasin oma suutlikkust ja toimetulekuoskusi. Seega ma saan tõesti öelda, et mul on hea ajajuhtimis- ja eneseregulatsioonioskus, kuid paraku pidin ma seda rakendama millegi muu ja väga olulise arvelt. Soovin edaspidi selles tasakaalu leidmisel parem olla ja teha nii, et kohustusi täites ja vastutust võttes ka teised minu jaoks olulised eluvaldkonnad ei jääks tähelepanuta.

Järeldused – tööraamatu loomise protsessile tagasi mõeldes saan öelda, et mulle väga meeldib sellise asjaga tegeleda. See loob head eeldused ka edaspidi erinevate õppematerjalide ja meetodiliste materjalide loomiseks ning ma usun, et ma sellega ka edaspidi veel tegelen. See inspireeris ja andis palju ideid selleks, kuidas veel sarnasele ülesandele läheneda. Nüüd - lõputöö protsessi lõpusirgel olles - on mul tekkinud mitmeid alternatiivseid ideid. Tänu ekspertgrupi tagasisidele leian, et üheks väga heaks alternatiiviks või lisavõimaluseks oleks luua ka samateemaline koolitusprogramm või videojuhised klassijuhatajale. Usun, et see looks tööraamatule kõrvale soodsad võimalused veelgi rohkem teemaga süvitsi minna. Veel saaks tööraamatu fookuse asetada ka mitte klassijuhataja enda analüüsile, vaid näiteks õpilaste või lapsevanemate tegevuse analüüsimisele. Ma usun, et seegi annaks huvitavad ja väärtuskasvatuseks kasulikud tulemused ning oleks väga viljakas fookus. Üheks väga

oluliseks järeltõlkeks oma tööraamatu testimise raames pean seda, et väärtuskasvatuse tõhususe juures mängib väga suurt rolli klassijuhataja enda usk või ebausku sellesse. Usun, et see omakorda oleks ka väga huvitav ja viljakate tulemustega uuringuteema.

Tegevusplaan – nii nagu juba kord mainitud sai, püüan ma järgmisel korral protsessi tõhusamaks muutmisel ajagraafikusse teadlikult sisse kirjutada ka puhke- ja perega koosolemise aja. Samuti arvestan ajagraafikut koostades ka võimalike ootamatustega ja jätkaksin ajagraafikusse selleks aega. Sellest tulenevalt pean õppima, kuidas veelgi tõhusamalt oma aega planeerida nii, et seda ei peaks muudest eluvaldkondadest ohverdama. Leian, et pean veel õppima ka pingeseisundis paremini toime tulemist - pingeseisundis tekkivad emotsioonid - hirm ja ärevus - võivad minu jaoks kohati olla väga häirivad ja takistada mul tõhusalt töötamist. Leian, et pean edaspidi teadlikumalt rakendama ka meetodeid, mis tasakaalus püsivust ja vaimset tervist toetavad - hingamis- ja lõdvestusharjutused, mõtete paberile kirjutamine. Intervjuudeks ettevalmistumisel püüan edaspidi leida viise ja meetodeid, kuidas intervjuu teemat fookuses hoida ja tegeleksin teadlikumalt ka teema fookuses hoidmisega.

Kokkuvõtteks – minu loov-praktilise lõputöö eemärgiks oli koostada iseloomukasvatusele tuginev praktiline väärtuskasvatuse tööraamat, et tõsta klassijuhatajate teadlikkust enda kui väärtuskasvataja rollist ning suunata neid analüüsima end selles. Eesmärgist tulenevalt on minu lõputöö puhul tegu arendusuuringuga, mille raames lõin meetodilise vahendi ehk tööraamatu. Oma seminaritöö “Klassijuhataja roll õpilaste iseloomukasvatuses ühe eesti põhikooli 9. klasside näitel” raames sain kinnitust sellele, et väärtuskasvatust käsitlevaid materjale on klassijuhatajate töö toetamiseks vähe, ehkki selle järele vajadus ja huvi on olemas. Seda kinnitab ka minu enda töökogemus klassijuhatajana. Intervjuud ekspertidega ehk klassijuhatajatega kinnitasid, et minu loodud tööraamat on kasulik ja abistav töövahend klassijuhataja jaoks, mis aitab enda kui väärtuskasvataja rolli lahti mõtestada ning analüüsida.

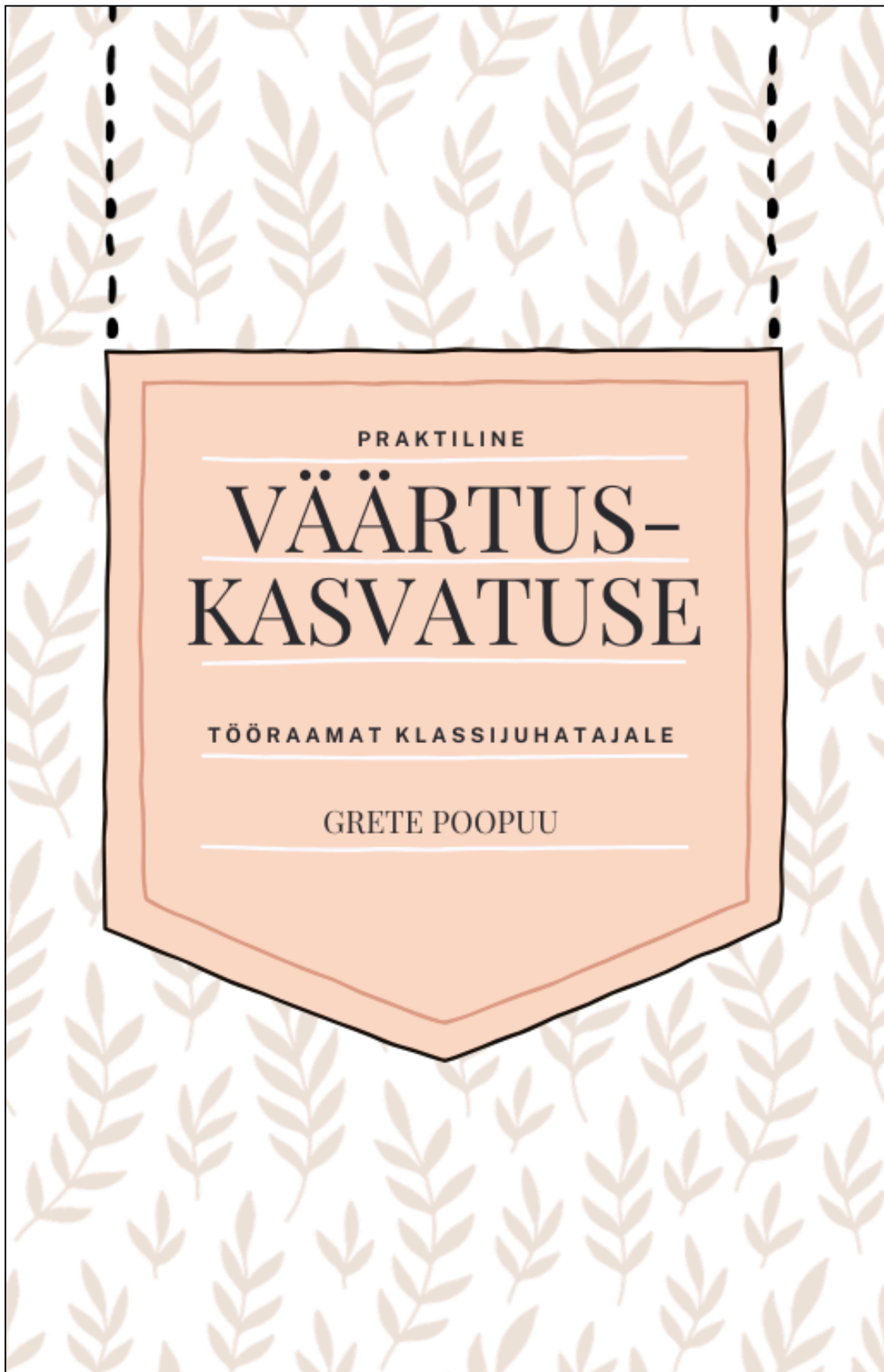
Lõplik täiendustega versioon tööraamatust on esitatud eraldi failina koos minu lõputööga. Tööraamatu kopeerimine, refereerimine, tsiteerimine või muudel viisidel kasutamine ja levitamine on lubatud vaid mulle kui tööraamatu autorile viidates.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Berkowitz, M. W. (2021). *PRIMED for Character Education. Six Design Principles for School Improvement*. Routledge.
- Eesti Inimarengu Aruanne 2023. *Noorte vaimne tervis ja heaolu ning selle seos eluviisiga*. SA Eesti Koostöö Kogu. <https://inimareng.ee/et/eesti-inimarengu-aruanne-2023/>
- Gibbs, G. (1988). *Learning by Doing: A guide to teaching and learning methods*. Birmingham: SCED.
- Haridussõnastik. <https://www.eki.ee/dict/haridus/index.cgi?Q=v%C3%A4%C3%A4rtuskasvat&F=M&C06=et>
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Klassijuhataja eneseanalüüsimudel. (2022). Tartu Ülikooli Eetikakeskus. https://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/klassijuhataja_eneseanalyyisimudel_07012021.pdf
- Käis, J. (2018). *Õpetuse alused ja teed. Üldine didaktika*. Kirjastus Studium.
- Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Infotrükk OÜ.
- Montgomery, M. (2008). The Discourse of the Broadcast News Interview. *Journalism Studies*, Vol. 9, No 2.
- Niglas, K. (2004). The combined use of qualitative and quantitative methods in educational research. <https://www.etera.ee/zoom/2043/view?page=1&p=separate&search=katrin%20niglas&tool=search&view=245,651,1870,1962>
- Parder, M.-L., & Hirsnik, H. (2020). Väärtuskasvatust toetavad tegevused ja nende enesehinnanguline tulemuslikkus Eesti üldhariduskoolide näitel. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 8(2), 245-271. <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.2.10>
- Poopuu, G. (2023). Klassijuhataja roll õpilaste väärtuskasvatases ühe Eesti põhikooli 9. klasside näitel. Seminaritöö.
- Põhikooli Riiklik Õppekava. (2023). RT I, 08.03.2023, 5. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023005?leiaKehtiv>, (08.05.2024).
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Somelar, M. (2023, 16. märts). Õpetajate ühendused esitasid loodavale koalitsioonile kümme palvet. *Õpetajate Leht*. <https://opleht.ee/2023/03/opetajate-uhendused-esitasid-loodavale-koalitsioonile-kumme-palvet/>

- Sutrop, M. (2021). Väärtusarenduse analüüs edasijõudnutele. Käsiraamat koolidele ja lasteaedadele. *Väärtused ja väärtusarendus*. Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Tamm, A., Tulviste, T. (2015, 30. aprill). Väärtuspädevus - mis see on ja kust tuleb? *Õpetajate Leht*. <https://opleht.ee/2015/04/vaartuspadevus-mis-see-on-ja-kust-tuleb/>
- Tinn, M. (2019). Kvalitatiivsed meetodid uurimistöös. Slaidiesitlus. <https://etag.ee/wp-content/uploads/2022/08/Kvalitatiivsed-meetodid- uurimistoos.pdf>
- Valk, A. (2019). Tark ja tegus Eesti 2035. Kolme ekspertrühma visioonidokumentide kokkuvõte. Haridus- ja Teadusministeerium. https://haridusfoorum.ee/images/2020/Tark_ja_tegus_kokkuvote.pdf

Lisa 1. Lõputöö raames valminud tööraamatu esikaas.

Lisa 2. Lõputöö raames valminud tööraamatu sisukord.

SISUKORD

Eessõna	1
Soovitused raamatu täitmisel ja kasutamisel	
Mõisted	2
Tööraamatu läbivad mõisted ja nende definitsioonid	
Väärtuskasvatus	3
Marvin W. Berkowitz ja iseloomukasvatus	
Klassijuhataja roll	4
Klassijuhataja kui väärtuskasvataja	
Peatükk I	5
Suhted õpilastega - teineteise tundmaõppimine ja teadlik suhete loomine	
Peatükk II	8
Klassijuhataja kui eeskuju - positiivseks eeskujuks olemine ja selle tähtsus	
Peatükk III	11
Ootused õpilastele - minu ja meeskonnna ootused ning ootuste kommunikeerimine	
Peatükk IV	14
Motivatsioon - õpilaste sisemise motivatsiooni toetamine	
Peatükk V	17
Praktiseerimine - väärtuste harjutamise võimalused	
Peatükk VI	20
Väärtuste selitamine - soosiva keskkonna ja võimaluste loomine	
Peatükk VII	23
Suhted lapsevanematega - lapsevanemate kaasamine iseloomukasvatusse	
Lõpetuseks	26
Kokkuvõte ja soovitused	
Kasutatud kirjandus	28

LIHTLITSENTS

Mina, Grete Poopuu,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Praktiline väärtuskasvatuse tööraamat klassijuhatajale”, mille juhendaja on pedagoogika õpetaja MA Agda Grahv, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni. ;
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Grete Poopuu

13.05.2024